

Ivana Zajc

*Andrej Rozman:
Predpravlјice in
popovedke*

*Ilustracije Zvonko Čoh.
Ljubljana: Mladinska knjiga, 2016.*

Pesnik, pisatelj, dramatik in prevajalec, pa tudi ustanovitelj “najmanjšega možnega gledališča” Rozinteaater Andrej Rozman Roza je pri nas uveljavljeno in večkrat nagrajeno ime. Tokratna zbirka z naslovom *Predpravlјice in popovedke*, ki se je letos znašla med nominiranci za desetnico in večernico, bralcu ponuja kratke humorne zgodbe, ki jih je avtor tako rekoč “po rozinah” objavljaj v reviji *Ciciban* od leta 1999. Kot mnogo drugih Rozmanovih del tudi *Predpravlјice in popovedke* zaznamujejo ilustracije lanskega Levstikovega nagrajenca Zvonka Čoha, pri čemer se vnovič izkaže izjemna kompatibilnost avtorskega para.

Zgodbe na prvi pogled delujejo heterogeno: dva niza predpravlјic in popovedk v knjigi se razvijata v nadaljevanjih, druge med seboj niso povezane, zaradi česar zbirka ne deluje enotno. Povezave med zgodbami so tematske in idejne, pogosto jim je skupno to, da jih gradijo drobci, pripetljaji, zanimivi dogodki, detajli. Gre za unikatne odmike od strukture pravljic ali pripovedk in za neke vrste – če uporabim Lyotardov izraz – “male zgodbe”. Žaba in žabec bi na primer rada postala princesa oziroma princ – vendar na koncu najdeta način, kako uresničiti svoje sanje in hkrati ostati

v lastnem "plemenu". Ker sta zaljubljena, sta vesela, da se nobeden od njiju ni spremenil v človeškega aristokrata. Liki v zgodbah si najpogosteje želijo preprosto zadovoljno živeti, vendar se pri tem srečujejo z ovirami, ki nemalokrat kažejo na neprijazno kolesje človeškega sveta. V knjigi beremo o manjših in pravzaprav večinoma privatnih impulzih vsakdana zanimivih protagonistov – na primer žabe ali kokoši –, ki v življenja junakov ne prinašajo kolosalnih sprememb, a so vseeno pomembni. Še zgodba, ki si zastavi najširšo razlagalno perspektivo in bralcu razjasni, kako so se zmaji iz strašnih pošasti preobrazili v človekove pomočnike, se odvije skozi prvoosebno doživljanje sina ene zadnjih zmajskih družin Ognjebliska. Ta prekine krvavo družinsko tradicijo, saj je – kdo bi si mislil –, vegetarijanec. Zbirka zgodb vsebuje igrive subverzivne like, ki niso arhetipski "junaki", ampak prikupno vsakdanji, kakršen je na primer povodni mož – bitje, ki se večkrat sprehaja v delih Rozmana Roze –, ki bi v ribniku rad imel svoj mir. Povodni mož je namreč strašen, kakršnega poznamo denimo iz Prešerna, pravzaprav samo z vidika ljudi. Če se perspektiva obrne – in to je osnovni postopek v mnogih zgodbah –, so ljudje tisti, ki povodnemu možu nagajajo, denimo s svojimi smrdljivimi vodnimi odplakami.

Mehanizem zgodb torej temelji na soočanju različnih perspektiv, prisotna je distinkcija med ljudmi in vsemi drugimi bitji: medvedek Menard si ob pogledu na človeške kolesarje želi voziti kolo, ko pa ga končno najde, mu vožnja ne gre in ne gre, raje se gre, čisto po medvedje, kopat. Prašiček in kozica nastopata v gledališču, a jima nikoli ne uspe, da bi se pridružila publiki pri ogledu njune predstave. Kužek se izgublja v novoletnem hrušču človeških ulic, dokler ne sreča svojega novega lastnika. Čeprav so zgodbe večinoma izpisane iz vidika drugih bitij, ki srečujejo ljudi in njihova družbena pravila, ti ljudje niso izključno dobri ali zli, prikazani so tako pozitivni kot tudi negativni vidiki človeške družbe, slednji seveda skozi parodijo in komiko. S tega stališča je zanimiv lik gospod Šilček. To je tisti mali gospod, ki edini vselej vse ve in opravlja "svetovalne pohode po mestu", ko neznanec deli nenavadne praktične predloge z dvomljivo uporabnostjo. Ta mali rdečelični plešasti gospod z modrimi očali – kot se naslika Zvonku Čohu – je sicer del družbe, vendar je po drugi strani posebnejš, kar ga približa mestu, ki ga v družbi navadno prevzame povodni mož s svojim zelenim luskastim telesom. Čeprav si gospod Šilček domišlja, da je vseveden, in čeprav je njegova samozavest napihnjena kot balon, ga družba na koncu izloči. Slava, ki si jo možic obeta od tega, da bo povodnega moža spravil na televizijo, se razblini, njene zadnje koščke pa pobereta župan in fotograf, ki imata večjo družbeno moč. S to zgodbo je

v knjigo učinkovito vpleten motiv, ki prepreči preprosto distinkcijo med pozitivnimi in negativnimi liki, sicer tako pogosto v besedilih za otroke. Gospod Šilček je bralcu namreč s svojim napuhom najprej antipatičen, ko pa ga spoznamo v interakciji z drugimi oblasti željnimi posamezniki, ga ugledamo iz druge perspektive, kot poraženca v neusmiljeni bitki razmerij moči oziroma kot kompleksen človeški lik. Oblastniški odnosi do šibkejših bitij in stvari – uničevanje voda, odmetavanje odpadkov, izkoriščanje živali – so v zbirki le nekatere od potez človeške družbe.

Nova zbirka zgodb Andreja Rozmana Roze človeško civilizacijo vzporeja z vsemi drugimi civilizacijami, npr. z nekdanjim kraljestvom zmajev, s čimer bralcu sname antropocentrična očala. To se zgodi neopazno, z neposrednimi prikazi dogajanja in ne s pripovedovalčevim razlaganjem, kar omogoča učinkovito podajanje subtilnih sporočil. Opisana perspektiva omogoča, da civilizacijske pojave zahodnega sveta uzremo z distance, saj tako imenovane predpravlјice in popovedke pogosto tipajo za mejami med svetovi; srečevanja civilizacij pa razkrijejo antropocentričnost človeške družbe, ki sama sebe razume kot edino relevantno.

Pripoved vsebuje žariščenje, ki je najpogosteje usmerjeno v tiste, ki jih žarometi pripovedi sicer pogosto pustijo v temi. Ta preprosta mala bitja se soočijo z drugačnim svetom, ki jih včasih moti, spet drugič si njenih atributov sicer želijo, a jih zelena preobrazba (na primer kokoška želi postati vrana, žabec bi rad postal princ) ne doleti, ampak ostanejo zadovoljni v “svoji koži”. Ta tip lika Andreja Rozmana Roze odkriva svet, v katerem se je znašel, sprijazni se z drugačnostjo svojega okolja in upošteva različnost drugih bitij, sam pa mirno živi naprej. Liki analizirajo vire, ki so konkretno na voljo, in iz njih napravijo nekaj, kar je dejansko dosegljivo: putka Minka se ni mogla naučiti letati tako, kot letijo vrane, čeprav si je tega želela. Bila je še majhna, zato ni mnogo vedela o svetu okrog sebe. Lahko pa je z večino letenja, ki jo je zmogla izpiliti, pobegnila s kmetije, kjer ji je bila dodeljena usoda pečenke. Srečala je novega človeškega lastnika, ki jo je cenil in jo imel rad. To je konec, ki se v predpravlјicah in popovedkah ponavlja ter oblikuje pomembno vrednostno perspektivo. Ta se v na videz heterogenem delu iz zgodbe v zgodbo pogloblja. Ni naključje, da je mnogo likov še mladih in neizkušenih, a ravno zato neomejenih s predpostavkami o svojih kontekstih. Naivni mladiči, ki prevprašujejo “podobo svojega plemena”, medtem ko odrasli perpetuirajo že samoumevne običaje in razmerja. Tak je denimo tudi Minkin odnos do sveta, ta “jo je mikal, a se ga je tudi bala”. Kot primeren odziv na drugačnost se v zgodbah pogosto pokaže vedoželjnost – zanimanje za lastno in tujo različnost.

Predpravljice in popovedke na subtilen način sprožajo empatijo do malih, nevplivnih bitij in stvari, "junakov", ki bi radi zgolj živeli svoje čudovito preprosto življenje. Zbirka zgodb se izogiba neposredni didaktičnosti – pripovedovalec nikoli ne "soli pameti", ampak pusti življenju likov, da se dogaja –, s sporočilnostjo je sicer prežeta, a je ta dobro odmerjena in posredovana skozi izkušnje denimo povodnih mož, ki živijo v onesnaženih vodah. Najostrejšje satirične bodice so usmerjene v birokratski aparat, ki povodnega moža opremi z dokumenti, poštnim nabiralnikom za položnice in smetnjaki za ločevanje odpadkov ter ga izseli iz ribnika, ker tam ni čiste tekoče vode.

Z začetnimi pripovedmi se v delu postavi osnovna konstelacija razmerij med liki in svetom ljudi, zgodbe o gospodu Šilčku in povodnem možu to temo le še poglobijo. Zaključna zgodba razloži, kako je od ljudi pozabljena in prej zdolgočasena cestna svetilka Eleonora povodnemu možu pomagala posvojiti žalostni televizor, ki so ga ljudje – čeprav je še deloval – hoteli odvreči. Televizor je zatesnjen v akvariju od takrat vestno opravljal svojo nalogo. Tudi predmeti in ljudje, ki jih človeška civilizacija zavrže, pozabi ali se od njih odmika, imajo svoje zgodbe in svojo srečo.

Slog *Predpravljic in popovedk* je izjemno enoten: skladijsko enostaven in izrazno bogat. Odnos do pravil knjižnega jezika je – kot je za Rozmana Rozo značilno – sproščen. Avtor pri bralcu učinkovito dosega občutek govornega jezika z inverzijami besed, ki novo informacijo postavijo na začetek povedi, in z dosledno rabo sicer slovnično nedoslednega kratkega nedoločnika, zaradi katerega nosi zadnja platnica igrivo-resno opozorilo: "Pozor! Pisanje nedoločnikov brez i lahko resno škoduje vaši šolski oceni!" Jezik iz Rozmanove jezikovne delavnice gibko premika pripoved, da je vselej zanimiva, saj je posejana z domiselnimi komičnimi imeni, bogatim besednim repertoarjem in besednimi igrami ter slikovitimi detajli. Dialogi so učinkoviti, ker so v posameznih situacijah prepričljivi, naj gre za preproste vzklike in pogovore ali za bolj izdelane individualne govorce. Zaradi opisanih lastnosti jezika besedilo ob glasnem branju zveni odlično. Slikanica je učinkovito opremljena z ilustracijami Zvonka Čoha, ki so hudomušne, polne detajlov in barvite, zato zelo pritičejo slogu besedila. Tako ilustrator like, ki so v tekstu sicer minimalno neposredno karakterizirani, izriše pred bralci z unikatnimi podobami, ki so z zgodbami organsko spete.